

Československá strana sociálnědemokratická a antisemitismus (1889–1899)

Blanka Soukupová

Atmosféra posledního desetiletí 19. století v zemích Koruny české byla poznamenána celou škálou výrazů pocitů nedoceněnosti všestranně vyspělé české společnosti v rámci Rakousko-Uherska. Z tohoto tehdejšího základního českého traumatu vyrůstala i agitace dobových politických stran, hnutí a snah. Sociálnědemokratická strana, v rakouském i českém měřítku po hainfeldském sjezdu (1889) ideologicky a organizačně znovu sjednocená,¹ vstupovala do 90. let minulého století s obrovskými ambicemi typickými pro hnutí, které přestalo dobu ostré perzekuce a rychle se měnilo v mohutný společenský proud. Maximální politická ctižádost, respektive boj o vítězství nad ostatními politickými stranami zahájený v širším evropském rámci, ji vedl k vyprofilování stereotypu výrazně odlišného prvořadého společenského problému. V sociálnědemokratické optice byla odcizenost rakouského státu hodnocena v prvé řadě jako důsledek neochoty státní (vídeňské), ale i zemské (pražské) vládnoucí byrokracie přiznat nemajetným vrstvám možnost politického spolurozhodování: všeobecné volební právo.² Pod vlivem jiné obsahové náplně vědomí křivdy a možnosti nápravy formovali ideologové strany své návody, jak se zachovat k požadavku českého státního práva, k většinovým českým

¹ Souhrnně např. Galandauer, Jan: *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ, České dělnické hnutí v letech 1889–1921*. Praha 1986, s. 15, 16 a d. – Podrobněji o Hainfeldu i Voll, Miloslav: *Naše dělnické hnutí v minulosti*. Praha 1947, s. 142–143. – Dále viz Kodedová, Oldřiška: Organizační předpoklady vzniku novodobé masové dělnické strany v Rakousku na počátku 90. let 19. století. *ČČH 11*, 1963, č. 5, s. 671–692.

² Požadavek všeobecného rovného volebního práva byl původním požadavkem rakouské sociální demokracie. Šolle, Zdeněk: *Dělnické hnutí v českých zemích koncem minulého století (1887–1897)*. Praha 1954, s. 138, dále viz s. 139 ad. Dále srov. Havránek, Jan: *Boj za všeobecné, přímé a rovné hlasovací právo roku 1893*. Praha 1964.

reakcím na opakované neúspěšné vládní pokusy o národnostní smír mezi Čechy a českými Němci, včetně podpurných projevů vzedmutého českého nacionalismu, a k časovým národním podnikům (zejména k průmyslové a národopisné výstavě /1891 a 1895/, ale i k boji za českou školu v pohraničí a druhou českou univerzitu na Moravě).³ Tyto pokyny byly zároveň mocenskopolitickými reakcemi na aktivitu politických rivalů sílící sociální demokracie: křesťanskosociální a národněsociální, ve svých počátcích s mladočeskou stranou provázané, dělnické opozice (později strany)⁴ a stále výrazněji i nejlivnější Národní strany svobodomyšlné (mladočeské). Při svém společenském a politickém vzestupu těžila sociální demokracie z jedinečnosti historické chvíle; každý projev demokratizace českého společenského života ji přibližoval k místu na politickém výsluní. Platilo to však i naopak. Oslabení demokratismu a jeho nahrazování nacionálním šovinismem – tradičně doprovázeným antisemitismem – jí odvádělo příznivce do konkurenčních politických hnutí a stran.

Společenské dozvuky 1. května 1890 byly pro sociální demokracii jistě vhodnou příležitostí uvažovat o své historii a perspektivách dalšího působení, podobně jako o překážkách při mocenskopolitickém sebezprosazování se. Za nepřítel dělnictva číslo jedna, ve stranické terminologii škůdce, překážku, tehdy sociálnědemokratický čtrnáctideník *Zář* označil antisemitismus.⁵ V čase bezprostředně předcházejícím mohutně vlně moderního antisemitismu táhnoucí se od západu na východ ho definoval za pomoci vytčeného cíle: maximálního zbavení židovstva občanských práv, případně jeho vypovězení ze země, a minimálního – rozšíření negativních názorů o židech v širokých lidových vrstvách, právě tak jako za pomoci jeho příčiny: podle sociálních demokratů zvolily klerikální kruhy židovstvo jako obětího beránka své neshopnosti účinně řešit tvář v tvář socialistické ideologii sociální otázkou.⁶

³ Srov. Soukupová, Blanka: *Sociální demokraté mezi češtvím a internacionalismem (O touze po socialistickém státu)*. Kap. z knihy *Česká společnost před sto lety, Identita, stereotyp, mýtus, v tisku*. – K výstavám srov. Skalníková, Olga: *Společenský život dělnictva v Praze*. In: Rolbek, Antonín – Moravcová, Mirjam – Štašná, Jarmila: *Stará dělnická Praha, Život a kultura pražských dělníků 1848–1939*. Praha 1981, s. 62–65. Dále viz Štoviček, Jan: *První dělnické výstavy*. In: *Lidé města 6. Město a jeho kultura*. Praha 1994, s. 111–120.

⁴ Souhrnně Kořalka, Jiří: *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914, Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Praha 1996, s. 263–264. – Viz Jiroušek, Tomáš Josef: *Dějiny sociálního hnutí v zemích Koruny české*. Díl II., Od roku 1885 do roku 1895. Praha 1904, s. 33, 35, 38, 67, 68 ad. Díl III., Od roku 1895 do roku 1909. Praha 1905, s. 11, 12, 34 a d.

⁵ *Zář* 1, 1890, č. 5 z 24. 6., Antisemitismus a dělnictvo, J. Č. Křenovický (neodhalený pseudonym).

⁶ Tamtéž.

Sociálnědemokratická Zář vycházející z tehdejšího marxistického chápání společnosti a jejích polarit viděla hlavního nepřítele proletariátu v kapitálu, bez ohledu na to, v jakých rukou se nacházel: „Všecky ... stoupence kapitalismu zná dělnictvo co svoje vykořisťovatele, ... nechávající ... stranou jak evangelium, tak i talmud aneb bibli.“⁷ Z tohoto úhlu pohledu chápala sociálnědemokratická strana antisemitismus jako pokoření židovského národa, víry a jazyka, z hlediska stranických aspirací zcela nefunkčního („... po vymizení židů z dějiště světového (by) nastoupili kapitalisté křesťané aneb nekřesťané“)⁸. K této tezi se často vracela také britká stranická satira. Sociálnědemokratický satirický měsíčník Rašple „sestavil“ v únoru roku 1891 pro křesťanské sociály – antisemity kandidující do vídeňské říšské rady následující „program“: „My se musíme domáhat a k tomu působit, by všecky závody a vůbec vše, co v rukou mají židovští šejdři, dostali do rukou křesťanští švindlíři, a tak zamezili stávající bídu, kterou židé rozmáhají mezi chudým lidem, a místo ní zavedli křesťanskou nouzi, ve které lid bude plesat radostí.“⁹ (Jeho pozdější obdobou byla charakteristika antisemitského ideálního státu, jak ji načrtl roku 1896 sociálnědemokratický čtrnáctideník Právo: „Ve státě tomto prosta jest výroba i obchod židů, vše, co dnes náleží židům, jest majetkem čistokrevných ‚humánních‘ a ‚pocitivých‘ árijců. Pak prý i dělník bude šťasten!“¹⁰

⁷ „... nám ... jedno, vykořisťuje-li nás křesťan nebo žid,“ zaznělo na veřejné schůzi lidu 8. února 1891 na Střeleckém ostrově z úst sociálního demokrata Václava Šturce. Zář 1, 1891, č. 21 z 28. 2. – „Antisemitismus je nespravedlivý už proto, že bouří proti kapitálu židovskému a kapitál křesťanský, který přece lid vykořisťuje tak jako židovský, nechceví úplně s pokojem,“ uvedlo heslo, sociálnědemokratický čtrnáctideník v roce 1891. Heslo 3, 1891, č. 3 z 13. 2., s. 22. – „My nejsme antisemity, poněvadž víme, že společenské neštěstí a zlo nepochází jen od židovských kapitalistů, nýbrž z celého nynějšího neumyvaného a nespravedlivého hospodářského řádu, víme, že stejnou vinu nesou i kapitalisté křesťanští a činíme proto jedině logické závěry: boj nutno vést proti všemu velikému kapitálu bez rozdílu, je-li v rukou židovských i křesťanských, boj nutno vést proti všem nepocitivým a vysavačům, ať pocházejí z jakéhokoli plemene nebo národa; židovský proletář je stejně naším bratrem jako židovský velkokapitalistický vykořisťovatel je naším úhlavním nepřítelem,“ objasňoval Sociální demokrat. Sociální demokrat 7, 1897, č. 9 z 26. 3. – „... křesťanskosociální strana všude naskrkuje si masku lidovosti, bouří také proti ‚kapitálu‘, ovšem jen tomu židovskému ... Miliónoví křesťanští boháčel – nevíme jakým právem – činí nájezdy na milionáře židy ...“ uvedl roku 1897 Sociální demokrat. Sociální demokrat 7, 1897, č. 3 z 22. 1. – „Dělníku vydrá stejně křesťan jako žid, Čech jako Němec,“ psalo Právo lidu roku 1898. Právo lidu 6, 1898, č. 139 z 20. 5. – „... ve vysávání dělníka kovář kapitál český, německý a židovský dostihá a každé chvíle má některý z nich palnu priority ... kdybychom dnes pracovali pro samé české křesťanské zaměstnavatele, neměli bychom se ani o mák lépe,“ dodávalo. Právo lidu 3, 1898, č. 217 ze 7. 8. – Internacionální brněnský čtrnáctideník Rovnost upozorňoval na mezinárodnost kapitálu, respektive na jednotný postup křesťanského a židovského kapitálu za účelem vysávání a zisku. Rovnost 10, 1894, č. 19 z 11. 5., s. 4. Rotšildova armáda. V době stávky na Ostravsku (1896) napsala: „Židovský a křesťanský kapitál slaví tam pravé orgie ...“ Rovnost 12, 1896, č. 10 z 5. 3., s. 1.

⁸ Zář 1, 1890, č. 5 z 24. 6., c.čl.

⁹ Rašple 2, 1891, č. 2 z 27. 2., s. 1. Před volbami.

¹⁰ Právo 1, 1896, č. 3 z 27. 10.

Na počátku 90. let sociální demokracie antisemitismus odmítla především jako rozhodující pojítko části dělnictva se silící křesťanskosociální opozicí – v polovině 80. let iniciované protiváhy k bezbožnému socialismu.¹¹ Vzestup křesťanskosociální strany ve Vídni roku 1895 komentoval sociálnědemokratický měsíčník *Právo lidu* za pomoci charakteristiky antisemitismu podané německým sociálním demokratem Eduardem Bernsteinem: „*Vídeňští malí voličové však volbou antisemitů také lépe nepochodí, ani tito nejsou nikterak schopni sliby jim činěné splnit, jsouce pouhými fanatickými křiklouny, kteří z konkurenční závisti veškerou bídu svádějí na židy. Pohodlná to filozofie hloupých. My však z vlastní zkušenosti víme, že křesťan-antisemita tak jako žid stejně odírá toho, kdo mu do rukou vpadne ... Všude kapitál vysává, nechť si je v rukou žida neb křesťana.*“¹² V dubnu následujícího roku stejný list dodal: „... u nás na váhu nepadá obřízka ani věrouka toho kterého vysavatele.“¹³ Deklarovaný pragmatický odvrát od antisemitismu provázelo odmítnutí ortodoxního židovství. Právě v této chvíli sociálnědemokratická strana, organizace nábožensky vlažných až fanaticky protiklerikálních a protinábožensky cítících průmyslových dělníků,¹⁴ zahájila svůj boj s další náboženskou orientací. Pro vzdělané sociálnědemokratické historiky náboženství znamenala židovská víra, obdobně jako další náboženství, bludný světový názor, který brzdil společenský pokrok: především rozvoj přírodních věd,¹⁵ jejichž reálné možnosti tradičně sociální demokraté až naivně přeceňovali.

¹¹ Měchýř, Jan: O pojmu „sociální hnutí“ (pokus o rekognoskaci). In: Kárník, Zdeněk: (edit.), *K novověkým sociálním dějinám českých zemí II., Z dob rakouských a předlitavských (1848–1918)*. Praha 1998, s. 94–95. – K dalšímu vývoji katolických stran souhrnně Urban, Otto: *Česká společnost 1848–1918*. Praha 1982, s. 482–483.

¹² *Právo lidu* 3, 1895, č. 18, s. 141.

¹³ *Právo lidu* 4, 1896, č. 8 z 24. 4.

¹⁴ Straničský poměr k náboženství, respektive ke katolické církvi, objasnil např. sociálnědemokratický tisk *Zář*: „*Ono je nejen nejsilnější podporou stávajících řádů společenských a odpírá převratům společenským, nýbrž vykonává i více nátlaku, nežli wszelké policejní orgány státní. Odtud nenávidí socialistů k církvi a jejím hlasatelům, odtud úsilí odvalit tento balvan z cesty.*“ *Zář* 4, 1893, č. 2 z 18. 7., s. 13, Biskupové. – Jako víra jednotlivců bylo židovské náboženství tolerováno. Např. 27. listopadu 1895 se zúčastnili sociální demokraté židovského pohřbu Viléma Goldschmieda, svého člena, v Praze. Smuteční projev přednesl Josef Krapka – Náchodský, sociálnědemokratický novinář, básník a agitátor, původní profesí truhlář. *Rovnost* 11, 1895, č. 49 z 5. 12., s. 4. – Odsuzováno zůstalo domnělé manifestační překryvání vlastního původu. Např. v roce 1899 kritizovala *Rovnost* vystoupení Adolfa Stránského, mladočeského poslance Moravského zemského sněmu, proti půjčce požadované olomouckou židovskou náboženskou obcí: „*Od úterka platí po Brně pevně mínění, že doktor Stránský je „nežid“ a dle fámy antisemitický „Drak“ přinese na první straně obraz tohoto trháka ku zveřejnění jeho s ověřenou hlavou bobkovými listy ...*“ *Rovnost* 15, 1899, č. 8 z 11. 3., s. 1, Znáte exministra moravského, antisemitu dra. Stránského?

¹⁵ *Zář* 3, 1892, č. 3 z 28. 5., „Moudrosti“ talmudu, šifra NB.

Základní společenská polarita – antagonismus mezi kapitálem a proletariátem, vykořisťujícím a vykořisťovaným – utvářela jedinečný předpoklad k odmítnutí antisemitismu jako ideologie škodlivé pro dělnictvo, respektive jako agitačního a politického nástroje politických hnutí a stran soupeřících se sociální demokracií, v aktuálním okamžiku především nástroje křesťanskosociální opozice. Sociální demokracie však nemohla zamezit protižidovským představám rozptýleným ve všech společenských vrstvách, včetně průmyslových dělníků. Se smyslem pro potřeby strany a občas snad i mimoděk je stranická propaganda spojila s kritikou vykořisťujícího kapitálu. Sociálnědemokratický stereotyp židovského kapitalisty (popřípadě povýšeného do šlechtického stavu), tzv. pana židáka, i žurnalisty židovského původu ve službách tzv. buržoazního tisku si v rejstříku svých představ nezařadil v ničem s mladočeským, národně sociálním nebo křesťanskosociálním antisemitismem. Také sociálnědemokratická propaganda spojovala s vlivným židovstvím přízřusivost vůči vládnoucí moci a ideologii, kontrastující se schopností břitké pronikavé k podstatě věci jdoucí ironie, vnější názorovou pružnost a uhlazenost, posměch pro ideální národní snahy, všeobjímající touhu po kšeftaření a zisku, právě tak jako společenské moci i jejich vnějších projevech – titulech barona, baronky, chorobnou šetřivost přerostlou v hamižnost, zakořeněnou nepoctivost židovského obchodníka, stejně tak jako údajnou židovskou snahu vyhnout se vojenské službě.¹⁶ Převzala i představu tzv. židovské fyziognomie a karikovanou židovskou češtinu jako etnicko-sociální typ vzhledu a mluvy.¹⁷ Nezakomponován zůstal pouze stereotyp nečistoty židů. Za stranické obohacení dobového antisemitismu první poloviny 90. let lze naopak označit sociálnědemokratický obraz fanaticky protisocialisticky orientovaného židovského podnikatele a ještě propracovanější portrét mocného židovského novináře (sornalisty) – oportunního vůči požadavku volební opravy, pišícího v zajetí ustálené představy o špinavých, líných, věčně nenasytných dělnících, ochotného ke spolupráci s antisemitsky laděnou rivalitní křesťanskosociální dělnickou opozicí

¹⁶ K stereotypu židovského továrníka srov. *Právo lidu* 2, 1894, č. 2 z 11. S., s. 8. – Nejlépe vypovídá o antisemitských stereotypech zakořeněných v sociálnědemokratickém prostředí stranická satira. Srov. *Rašple* 3, 1892, č. 11 z 30. 11., s. 3, Rozmluva továrníků Mautnera s Abelesem. Dále viz Přílohu I, Výbor ze sociálnědemokratického antisemitského humoru.

¹⁷ Závěry se opírají o excerptci sociálnědemokratického satirického tisku: čtrnáctideníku *Bič* (1890–1893), *Rašple* (1890–1899), satirickopolitického listu *Šlehy* (1898–1899) a čtrnáctideníku *Žumbera* (1892–1895).

neštítící se židovských peněz.¹⁸ Nejednoznačný postoj židovstva k stranám se silnou antisemitskou pečeti se stal oblíbeným zdrojem sociálnědemokratického humoru zejména po výrazných pečlivě mapovaných úspěších antisemitů v Prusku (1893)¹⁹ i jejich rakouských protějšků (datovaných rokem 1895, kdy antisemité ovládli nižší komoru parlamentu a výrazně posílili své pozice ve Vídni)²⁰.

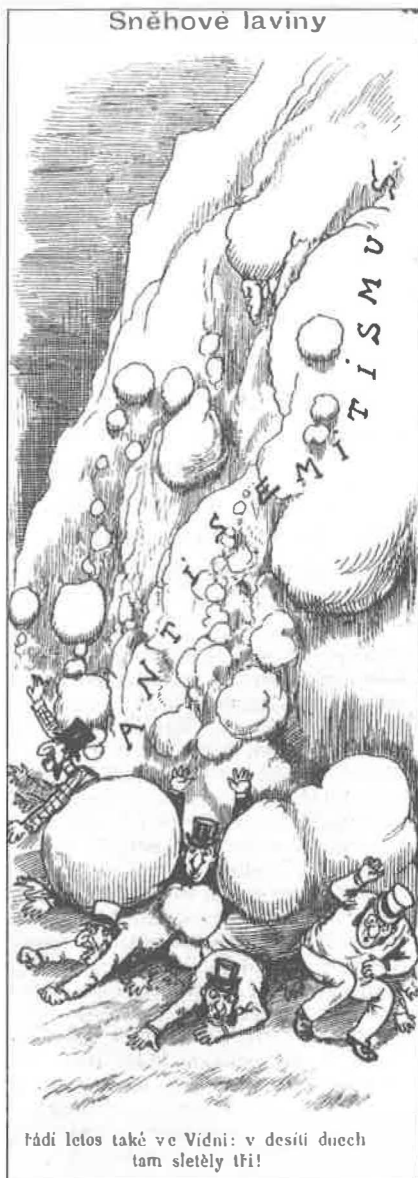
S přílivem židů do řad sociálnědemokratického hnutí přímo souvisejícím s tímto rostoucím vlivem se objevil další stranický stereotyp: portrét bohatého žida porušujícího vychytralým způsobem závazek solidarity vůči chudému souvěrci – navíc poutníku, hostovi.²¹ Antisemity tradičně kritizované vědomí židovské sounáležitosti a z něho vyplývající morální příkaz podpory, ve svém důsledku ničící vše nežidovské, oficiální sociálnědemokratická propaganda odmítla. Nemajetnému židovstvu, vyloučenému z jejich antisemitských obrazů, nabídla svůj model stranické souvztažnosti, nezávislý na národnosti, případně původní víře. Zároveň vystoupila proti obrazu Žida – bohatého podnikatele, úředníka, lékaře, advokáta, respektive zámožného člověka odcizeného fyzické práci, a proti stereotypu

¹⁸ Satirická Rašple vytvořila postavu Isáka Porgelesa, jehož prostřednictvím karikovala údajnou prodejnost tzv. židovské žurnalistiky. Srov. *Rašple* 6, 1895, č. 1 z 28. 1., s. 2 ad.; zejména pak *Rašple* 6, 1895, č. 12 z 20. 12., s. 90.

¹⁹ Souhrnně Ginzler, Günther B.: *Antisemitismus, Erscheinungsformen der Judenfeindschaft gestern und heute*. 1991, s. 159–164.

²⁰ Srov. Johnson, Paul: *Dějiny židovského národa*. Praha 1995, s. 378. – Vzestup antisemitů ve Vídni sledoval pečlivě i stranický tisk. Srov. např. *Právo lidu* 3, 1895, č. 9 z 10. 5., s. 69. Dále viz *Právo lidu* 3, 1895, č. 10 z 24. 5., s. 76; *Rovnost* 11, 1895, č. 40 z 3. 10., s. 1. Po vídeňských volbách, *Rovnost* 12, 1896, č. 1 z 3. 1., s. 2. – Karl Lueger, hlavní představitel vídeňských antisemitů, byl trvale stranickým tiskem kritizován. *Právo lidu* roku 1896 označilo jeho stranu za „reprezentanta podnikatelstva“. *Právo lidu* 4, 1896, č. 20 z 16. 10. – Roku 1895 se *Rovnost* zamyslela dokonce nad příčinou úspěchu antisemitů ve Vídni. Vyslovila domněnku, že vídeňský šovinismus a antisemitismus narostl v důsledku rychlé přeměny hlavního města v metropoli („světové město“). Typický Vídeňák, malý konzervativní člověk, se údajně nedokázal vyrovnat s konfrontací s hybným velkoměšťákem, a proto přijal pohodlný antisemitismus: „Z Vídně ... stalo se přímo násilně a přes den velké město, t.j. světové město. Kdejaká vesnice ve výkolu Vídně byla připočtena nebo připojena co část Vídně, a tak dosáhla Vídně necelého půldruhého milionu obyvatelstva. Vídeňáci měli Velkovídeň, světové město, ale z gruntu jejich povahy i poměrů zůstali nadále maloměšťáky, oběťmi počestného Kocourkova se všemi vlastnostmi špatnými i dobrými a s celou také lenivostí a cipařstvem Kocourkovani. Vídeňáci mají světové město s půldruhýmilionem obyvatel, z nichž aniž značná část pěstuje rolnictví, chov dobytka atd. Vídeňáci mají velkoměsto bez velkoměšťáckého života, ráno počestně vstávající a večer rádně před zloději o 10. hodině zavírající dům. Vídeňák zůstal malým olivníkem, krejčím, truhlářem, hokynářem, hospodským. Avšak velké město přitáhlo svoji přirozenou magnetickou silou masu lidu cizího, podnikavého, spekulujícího a kalkulujícího ... – skutečné velkoměšťáky ... přišli zástupcové v lenosti v přemýšlení, zástupcové hlouposti ... a ukázali na – žida.“ *Rovnost* 11, 1895, č. 38 z 19. 9.

²¹ Srov. např. *Rašple* 6, 1895, č. 3 z 28. 3., s. 20, Dobrá výměna.

Tah na Vídeň. Mladočeská antisemitská satira znázorňující přistěhovalce židů do hlavního města.

Humoristické listy 1895, č. 23 ze 7. 6. –

Foto: NK Praha, 1999. Výzkum: Blanka Soukupová, 1999

Vídeňští židé – sněhové laviny. Mladočeský antisemitský vtíp ukazující růst antisemitského hnutí ve Vídni. *Humoristické listy* 1895, č. 29 z 27. 9. –

Foto: NK Praha, 1999. Výzkum: Blanka Soukupová, 1999

židovské solidarity. „... ze sedmi až osmi milionů židů žije jich takřka polovice v polské části Rakouska, Německa a Ruska ... máme spousty židovského proletariátu. Např. židovská čtvrť krakovská poskytuje hroznější obraz bídy než pověstná dělnická čtvrť Ostend ... Stačí přijít do Krakova, aby se rozptýlil názor, jako by židé byli vesměs kapitalisty ... Sociální solidarita mezi židy je právě takovou iluzí jako mezi křesťany aj.,“ napsal stranický tisk roku 1899 na adresu primitivního generalizujícího antisemitismu.²² Faktické rozdělení společnosti na buržoazii a proletariát, nikoli nežidy a židy, dokládala sociálnědemokratická propaganda i na faktu občasného uznání většinové české společnosti mladočesky zaměřeným židům kontrastujícím s bezvýhradným odmítáním židů – sociálních demokratů.²³

Antisemitismus bez tzv. židovského proletariátu, respektive pro bohaté a vlivné židovstvo, nevymizel ze sociálnědemokratického horizontu ani ve druhé polovině 90. let. Nadále byl používán jako motiv, i když slábnoucí, provázející a ozvlášťující kritiku vykořisťovatelského kapitálu. Řekla bych, že jí dodával na větší pestrosti, barvě a tedy i popularitě. Sociálnědemokratická propaganda ho přitom za antisemitismus nepokládala; v jejím pojetí v českých zemích existoval pouze tzv. národní antisemitismus, zřetelný od poloviny 90. let nejprve mezi radikálně nacionálními studenty.²⁴ Jako politická síla důsledně a aktivně vystupující proti antisemitismu se sociálnědemokratická strana doformovala až v historické chvíli zintenzívnění ideologickopolitické funkce antisemitismu mladočeského, národně sociálního a křesťanskosociálního stříhu, v čase otevřených protizidovských vystoupení ústících v útoky na židy a jejich majetek (v prosinci 1897 v Praze, v dubnu roku 1899 v Náchodě, v období tzv. hilsneriády)²⁵. Svým proklamovaným internacionálním charakterem neslučitelným

²² Převažující profesní orientaci židovstva pokládala sociálnědemokratická propaganda za důsledek historického vývoje: „Vytýkat židům, že jsou ve značné části obchodníky, že se nezabývají rolnictvím a málo prý řemesly ... (je) ... neznalost historie nebo její umlčování. Staří Hbrejci v Palestině nebyli národem obchodnickým jako Féničané ... ale národem rolnickým a pastýřským.“ *Rovnost* 15, 1899, č. 4 ze 4. 2., s. 1, Proč nejsme antisemity?

²³ *Srov. Právo* 1, 1896, č. 2 z 20.10.

²⁴ Viz reakce na příčiny (klasifikaci), hlavní znak antisemitismu (generalizaci) a jeho důsledek (rozduřčování závidlivosti, žádoživosti, pomstychtivosti a surovosti) z pera Th. Zieglera, člena Spolku na obranu proti antisemitismu, kterou přeložil sociálnědemokratický list *Zář*. *Zář* 4, 1894, č. 8 z 30. 3., s. 61, O antisemitismu.

²⁵ Souhrnně dosud k bouřím 1897 Krejčová, Helena: Pražský prosincový pogrom roku 1897. In: Pešek, Jiří, Ledvinka, Václav (edit.), *Ponižení a odstrčení, Města versus katastrofy: Documenta pragensia* 16, Praha 1998, s. 73–78. Souhrnně k bouřím v tzv. hilsneriádě v 90. letech Bohumil Černý, *Justiční omyl, Hilsneriáda*, Praha 1990, zvl. s. 32; Krejčová, Helena: Českožidovská asimilace. In: Rybář, Cibor (edit.), *Židovská Praha*, Praha 1991, s. 123–125; Kovtun, Jiří: *Tajuplná vražda, Případ Leopolda Hilsnera*, Praha 1994, zvl. s. 275, 276.

s programem dobového nacionalismu se, motivována silící mocensko-politickou **ctižádostí**, stala stranou židům nejnakloněnější (byla by chyba přičítat zmíněnou charakteristiku tehdejší **snahám** realistů,²⁶ právě tak jako charakterizovat Masarykovu roli v hilsneriádě jako téměř osamoce-nou²⁷).

Vlastní příčinu vyprofilování vztahu sociální demokracie k antisemitismu – nástroji politických protivníků strany – si můžeme ukázat na dvou dobových anekdotách. Sociálnědemokratická satira z února roku 1897 znázornila antisemitismus jako krkavce, který přiletěl sebrat kost – V. volební kurii – ustavenou pro tzv. společenské vydědění.²⁸ Na další kresbě nalézáme v posteli ležícího umírajícího chudáka s povolanými léčiteli: antisemitismem, křesťanským socialismem a klerikalismem. V lékaři – antisemitismu – držícím v ruce lahvičku s kapkami Pryč se židy a plným proudem lijícím lék do hrdla chudáka poznáváme vrcholného představitele křesťanských sociálů, hlavního politického konkurenta sociálnědemokratické strany, **vídeňského starostu, antisemitu Karla Luegra**. Připojený text hodnotí zvolené prostředky jako **takové, jež chudákovi „jistě navždy ulehčí“**.²⁹

Odmítnutí antisemitismu jako v této chvíli možná neúčinnějšího způsobu masové ideologickopolitické manipulace politických soupeřů sociální demokracie poprvé zasahující aktivně do politického boje znovu zahrnul motiv stejnosti židovského a nežidovského kapitálu. Za svého soupeře sociálnědemokratická strana od této chvíle nepokládala jen křesťanskosociální stranu, ale čím dále tím silněji i Národní stranu svobodomyslnou. Stále okatější, po volbách do V. kurie na jaře roku 1897 populárnější antisemitismus radikálního křídla Národní strany svobodomyslné – k pražskému rukavičkářskému podnikateli Václavu Březnovskému se připojil i o jednu generaci mladší advokát Karel Baxa, jeden z bývalých vůdců pravice Strany státoprávně radikální³⁰ – charakterizovali sociální demokraté jako další symptom úpadku nejlivnější české politické strany (první viděli v mladočeské **nedůslednosti** v zápase ze všeobecné volební právo).³¹ S otevřenou kritikou vystupovali i vůči vznikajícím antisemitským insti-

²⁶ K vztahu realistů a židů srov. Soukupová, Blanka: Realisté a pozitivní češství (O myšlenkové revoluci v české společnosti), kap. z knihy *Česká společnost před sto lety*, c.d.

²⁷ Krejčová, Helena, *Českožidovská asimilace*, c.d., s. 124. Právě tak není pravda, že Masaryk vystoupil „na obranu Židů“ (s. 123).

²⁸ *Rašple* 8, 1897, č. 2 z 25. 2., s. 16.

²⁹ *Rašple* 8, 1897, č. 3 z 30. 3., s. 24.

³⁰ Po volbách do V. kurie se psalo o sociálních demokratech jako o „žoldněřích židovských pokladci“, „židovských otrocích“. Dle *Sociálního demokrata* 7, 1897, č. 10 z 2. 4.

³¹ *Sociální demokrat* 7, 1897, č. 9 z 26. 3.

tucím spojeným určitým způsobem s mladočeštvím (6. dubna 1897 byla založena Národní obrana, jejímž nejvlivnějším členem se stal advokát Jan Vašatý, čerstvě vyloučený z mladočeské strany, radikální mladočech Václav Březnovský a redaktor Vyšehradu Jan Klecanda).³² Nově se objevila paralela poměru většinové společnosti k sociálním demokratům a k židům. Krystalizoval tu příjem ničím nepodloženého osočování židů a sociálních demokratů – prvých z úplatnosti, ze švindlu, druhých z beznárodnosti.³³ Na snahu radikálních maloburžoazních stran zdiskreditovat sociální demokracii označením za německožidovský, případně židovský prostředek k světovládě³⁴ vyjmenováním členů jejího vedení, kteří byli i nebyli židovského původu,³⁵ odpovídal sociálnědemokratický tisk výčtem politiků židovského původu v řadách mladočeské strany (zejména poslance Českého zemského sněmu Jakuba Scharfa a Moravského zemského sněmu Adolfa Stránského).³⁶ Obdobně odsoudil s mladočeštvím spjatého Jana Nerudu, který svou brožurou *Pro strach židovský* začlenil český antisemitismus do mezinárodního kontextu.³⁷ Opakovaně poukazoval i na inzeráty židovských firem ochotně přijímané mladočeským deníkem *Národní listy*³⁸ i jeho staročeským protějškem – *Hlasem národa*³⁹. Nedůslednost antise-

³² K založení spolku srov. *Sociální demokrat* 7, 1897, č. 11 z 9. 4.

³³ *Sociální demokrat* 7, 1897, č. 3 z 22. 1.

³⁴ Srov. např. *Právo lidu* 6, 1898, č. 217 ze 7. 8. – Podle Sociálního demokrata mladočeská a klerikální žurnalistika oscilovala mezi dvěma póly; buď tvrdila, že židé svými penězi podporují sociální demokracii, nebo vinila stranu z vyplácení finančních prostředků židům. *Sociální demokrat* 7, 1897, č. 8 z 12. 3., reakce na atmosféru kolem pražských voleb v březnu roku 1897. – Obdobnou argumentaci využívali i českoněmečtí nacionalisté. Srov. *Právo lidu* 7, 1899, č. 14 ze 14. 1.

³⁵ Roku 1896 otiskla *Rovnost* jména reprezentantů evropské sociální demokracie, kteří byli za židy pokládáni omylem. Srov. *Rovnost* 12, 1896, č. 40 z 1. 10., s. 5. – Z důvodu diskreditace sociálnědemokratické strany označila mladočeská propaganda za žida i Josefa Steinera, brusiče skla, sociálnědemokratického publicistu spjatého s plzeňským dělnickým hnutím (s listem *Posel lidu*), od roku 1897 poslance ve vídeňském parlamentu. *Právo lidu* 5, 1897, č. 5 z 19. 2. – Roku 1898 přinesl antisemitský časopis *Brněnský drak* článek Ferdinand Lassalle, vzor židovského sociálního demokrata, pracující s běžnými antisemitskými stereotypy. *Brněnská rovnost* příspěvek odsoudila jako nesolidní. *Rovnost* 10, 1894, č. 38 z 21. 9., s. 3.

³⁶ *Sociální demokrat* 7, 1897, č. 6 z 26. 2. – Právě tak poukazoval sociálnědemokratický tisk na využívání židovských volebních hlasů národně sociální stranou (*Právo lidu* 6, 1898, č. 184 z 5. 7.) – Obecně sociálnědemokratická propaganda stavěla na tom, že: „*Bohatým židům se pánové klaní, aby tím více na chudých židech prováděli svůj socialismus hloupých*“.

³⁷ *Právo lidu* 5, 1897, č. 21 z 20. 8., nekrolog od Julia Myslíka, sociálnědemokratického publicisty.

³⁸ *Sociální demokrat* 7, 1897, č. 14 ze 14. 5. – O Josefu Penížkovi, českožidovském redaktoru *Národních listů*, psala *Rovnost* posměšně jako o „*židovském šnokovi*“, „*tovaryšovi ve vlastenecké fabrice Němky Grégrové*“. *Rovnost* 13, 1897, č. 22 z 27. 5., s. 4.

³⁹ *Sociální demokrat* 7, 1897, č. 21 z 23. 7.

mitismu, pro který bylo typické národně hospodářské zabarvení, tepal rovněž důkazy závislosti tisku na židovských podnicích. Klerikální časopis *Čech i Katolické listy* se tiskly na papíře firmy Hynek Fuchs,⁴⁰ pro Katolické listy dodávala tiskařskou barvu staropražská podnikatelská rodina Kleinů⁴¹. Ani sociální demokraté však nepopírali specifiku působení židů v sociální demokracii; jejich vliv hodnocený jako pozitivní spatřovali v systematické, precizní péči o sociální vědu.⁴² Také oni židům, o jejichž inteligenci – stejně jako o inteligenci obecně – projevovali neskrývaný zájem, přičítali schopnost bezpečně dovést každý předmět zájmu k dokonalosti. Nově – i když ojediněle – ocenili jako příkladný i postoj židovského podnikatele (do roku 1897 sociální demokraté zpravidla dělili firmy na židovské a nežidovské). Libereckého továrníka K. Mendla, který toleroval 1. květen 1897 jako placený dělnický svátek, dal Sociální demokrat, sociálnědemokratický čtrnáctideník, za příklad ostatním křesťanským libereckým majitelům textilních továren, „vlnobaronům“, kteří reagovali na oslavu vypovídáním uvědomělých sociálních demokratů z práce.⁴³ Upřednostnění židovského podnikatele však nejen začínalo, ale také končilo hodnocením jeho projeveného postoje k sociálnědemokratickému hnutí. V lednu roku 1898 odsoudilo Právo lidu českožidovského obchodníka Lazara Picka agitujícího proti sociální demokracii.⁴⁴

Rok 1897 byl však především ve znamení propojení zápasu proti mladočeské straně, jejímu nacionalismu a antisemitismu. V proslulých antisemitsky silně zabarvených pražských prosincových bouřích po pádu Badeniho vlády zaujali disciplinovaní sociální demokraté vzorově internacionální postoj. Pražské demonstrace charakterizovali jako důsledek bankrotu mladočeské politiky, která, aby od sebe odvrátila pozornost, zmanipulovala masy proti Němcům a židům. Značnou roli přičítali i konkurenční zášti vůči židům.⁴⁵ Členové sociálnědemokratické strany otevřeně odmítli účast na drancování německého a německožidovského majetku, právě tak jako podíl na fyzickém násilí páchaném na židech a Němcích (a omylem i Češích).⁴⁶ Vyznění demonstrací hodnotili jako českou národní

⁴⁰ *Sociální demokrat* 7, 1897, č. 10 z 2. 4.; č. 14 ze 14. 5. – K obviňování sociální demokracie z tzv. židovského charakteru ze strany katolických kruhů a následně obraně srov. *Právo* 1, 1896, č. 1 z 13. 10.

⁴¹ *Sociální demokrat* 7, 1897, č. 14 ze 14. 5.

⁴² *Sociální demokrat* 7, 1897, č. 9 z 26. 3.

⁴³ *Sociální demokrat* 7, 1897, č. 14 ze 14. 5.

⁴⁴ *Právo lidu* 6, 1898, č. 23 z 23. 1. – Obdobně odsuzovala Rovnost protisocialisticky orientované brněnské továrníky, údajně téměř vesměs židovského původu. *Rovnost* 10, 1894, č. 9 z 2. 3., s. 6.

⁴⁵ *Právo lidu* 5, 1897, č. 62 z 2. 12., Uprostřed bouří.

⁴⁶ Srov. tamtéž.

ostudu, která vyvolá protitlak – útoky na českou menšinu ve Vídni a v pohraničí.⁴⁷ V pověstných dnech se dobrovolně střídali v ochraně redakce *Práva lidu*, ústředního sociálnědemokratického deníku, a dělnické knihtiskárny.⁴⁸ S pýchou konstatovali, že se bouře vyhnuly Holešovickým-Bubnům, pražské čtvrti s největší koncentrací organizovaných sociálnědemokraticky smýšlejících dělníků, právě tak jako pražskému předměstí Libni.⁴⁹ Zpětně posílili kritiku mladočešství údajným sociálním dopadem demonstrací na chudé židy i Čechy. *Právo lidu* šířilo názor o tom, že bohaté židovstvo drancování ušlo. Představitelé vykořisťujícího kapitálu prý ujeli z Prahy, nebo se bezpečně skryli.⁵⁰

Protimladočeský postoj se stal novým pevným základem sociálnědemokratického odmítnutí antisemitismu. Pod zjevným vlivem rakouského stranického ústředí odmítla česká sociálnědemokratická propaganda – i když ne bezvýhradně – oprávněnost národního antisemitismu kulminujícího v roce 1897 a v letech následujících⁵¹. Znovu se přitom opřela o svůj ideologickopolitický konstrukt etnicity. Národnost chápala jako identitu nabytou bezděčně rodinnou tradicí a výchovou. Tuto jsoucnost bylo třeba respektovat, chránit, ale ne nadřazovat a zneužívat, jak se dělo při časovém zapojení principu češství (případně i křesťanství) do hospodářského života. Dobová hesla Kupujte jen od křesťanů!, Svůj k svému! cílená proti německému a německožidovskému kapitálu označila za nepoctivou a nemravnou reklamu.⁵² V konkurenčním boji shledala i hlavní

⁴⁷ Tamtéž. „*Videňští Čechové budou nyní trpět za všechno, co vykonáno bylo v Praze,*“ psalo *Právo lidu*. *Právo lidu* 6, 1898, č. 9 z 9. 1., Očista Prahy vyvolává i očistu jinde.

⁴⁸ *Právo lidu* 5, 1897, č. 62 z 2. 12., c.čl.

⁴⁹ *Právo lidu* 5, 1897, č. 65 ze 6. 12.

⁵⁰ *Právo lidu* 5, 1897, č. 63 z 3. 12., Smutné konce.

⁵¹ *Právo lidu* 6, 1898, č. 35 ze 4. 2., Antisemitismus a dělnictvo, jh. (Josef Hybeš).

⁵² Tamtéž. – Trvale sociálnědemokratický tlak tepal i antisemitickou nedůslednost pražského mladočeského magistrátu. Viz např. *Právo lidu* 6, 1898, č. 103 ze 14. 4., Antisemitismu v teorii a antisemitismu v praxi. Roku 1898 kriticky poukázal na skutečnost, že na pražské radnici padl návrh, aby na nikulášský a vánoční trh na Staroměstském náměstí neměli přístup židovští prodači. Rozhodnutí označil za „české vydání antisemitismu, jímžtoho chlapa vídeňského“ a dodal, že český antisemitismus „bojuje proti židům malým, zatímco padá na břicho před židy bohatými“. *Právo lidu* 6, 1898, č. 324 z 23. 11. (*Právo lidu* kritizovalo i nezúčastněný postoj Jakuba Scharfa, předního představitele českožidovského hnutí, kterého údajně malí židovští obchodníci nezajímali. *Právo lidu* 6, 1898, č. 325 z 24. 11., Antisemitism na pražské radnici.) – Obdobnou kritikou stihala brněnská Rovnost a vídeňské Dělnické listy radnici vídeňskou: „... antisemitická obecní rada, jejíž někteří členové plíží po chudém židovském housárniku, ukáže-li se týž někde v hospodě, pozvala k plesu města Vídně Žida Rotschilda.“ *Rovnost* 13, 1897, č. 8 z 18. 2., s. 5. – O něco později informovalo *Právo lidu* o úplatkářské aféře na vídeňské radnici, kde tzv. židovský kapitál získal výhodnou zakázku podplacením křesťanskosociálních úředníků. *Právo lidu* 7, 1899, č. 159 z 11. 6., Nový antisemitisko-židovský skandál ve Vídni.

Opět pražská „Pohlednice“

— pro naše obchodníky. —

Opět pražská „Pohlednice“. Mladočeská satira ukazující údajnou etnickou pružnost pražských židů. „Pohlednice“ nepřímo vyzývala k uplatňování antiněmeckého a antisemitského hesla Svůj k svému. *Sipy* 1899, č. 12 ze 14.3., s. 3. – Foto: NK Praha, 1999. Výzkum: Blanka Soukupová, 1999.

příčinu českého antisemitismu druhé poloviny 90. let. Ve své analýze ho však mylně pokládala za specifickou formu protižidovství: „... hospodářské zájmy českého kapitálu, stanovisko obchodní, zášť konkurenční stvořily a živí náš antisemitism ... Našim ‚velikým‘ vlastencům a křesťanům se nejedná pouze o židovské němectví neb dokonce o židovské vydírání dělnictva, nýbrž – a to především, o jejich obchody, o jejich peněžní moc na trhu obchodním. To je podklad jejich antisemitismu. Obchod a konkurence ... Konkurence plodí zášť ... židovství je vhodným prostředkem k ničení svého soupeře. Využívá jeho židovství k pomluvám, haně, označuje jej jako vysavače lidu, lenocha, který chce být lacino a lehko z lidu živ ... z takových intencí prýští antisemitism celý. Obalí se vlastněctvím, křesťanstvím a všemi pěknými vlastnostmi,“ psalo *Právo lidu* v únoru roku 1898.⁵³

Vlastní vztah sociální demokracie k židům byl objasňován v přímé závislosti na přílivu židů do jejich řad. Spolu se zopakováním základní

⁵³ *Právo lidu* 6, 1898, č. 35 ze 4. 2., c. čl.

poučky o vykořisťujícím kapitálu, procházející průběžně sociálnědemokratickým tiskem, upozornil sociálnědemokratický deník na neověřenost české antisemitské teze o agresivním protičeském vystupování židů, na skupinu českých židů, národnostně tolerantních německých židů i na údajnou prakticky obecnou (!) znalost češtiny a ochotu mluvit česky typickou právě pro židy.⁵⁴ V sociálnědemokratickém pojetí nebylo židovství ani potupou, ani zásluhou, nýbrž jednou z bezděčně nabytých identit (také sociální demokraté je, po vzoru českožidovského hnutí, deklarovali stále zřetelněji za víru).⁵⁵ Sociálnědemokratická deklarace se přihlašovala k souvztažnosti s českými i německými židy – sociálními demokraty. Jediné správné dělítko lidí viděla v jejich příslušnosti ke straně.⁵⁶

Internacionální a protimladočeský charakter si zachoval sociálnědemokratický zápas proti antisemitismu také vpředvečer hilsneriády. Včasné, průběžné, obšírné, o objektivitu usilující zpravodajství o Dreyfusově aféře, její francouzské předejře v Čechách, patřilo k těm, jimiž se československá sociálnědemokratická strana otevřeně hlásila k stanoviskům zaujímaným evropskými sociálnědemokratickými stranami. Na pozadí vleklého a složitého procesu odsuzovala v první řadě demoralizující vliv militarismu. Kritizovala i sám fenomén vojenské špionáže jako jeden z projevů úpadku soudobého státu.⁵⁷ Mladočeským komentářům

⁵⁴ Tamtéž. Hybeš se zároveň zastával nemectví židů nabytého v procesu výchovy: „... nebylo-li by brutální čítit, aby žid pro svůj duševní instinkt byl ignorován, pronásledován a nucen stát se Čechem?“

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž. – Zároveň sociálnědemokratická agitace deklarovala neschopnost českožidovského hnutí vyřešit problém antisemitismu. Roku 1899 Právo lidu napsalo: „Malé děti – akademikové českožidovští – sní něco o tom, že vlast je jejich vírou a že českožidovský pies přivede všechny české židy do samospasitelné církve mladočeskovlastenecké. Velké děti českožidovské – vůdcové – zamhuřují před skutečností oči a odkávají se libému snění, ukolébávají důvěrou, že duha míru se konečně někdy překlene nad nimi, až budou všichni čeští židé oddírat a číst místo ‚Prager Tagblattu‘ ‚Národní listy‘ a ‚Národní politiku‘, až budou s úctou a v pokoře pohlížet k různým Březnovským a až jako vznešený projev úcty národa k českému židovstvu budou vítat kamení vrhané jim do oken pravověrnými vlastenci.“ Právo lidu 7, 1899, č. 240 z 31. 8.

⁵⁷ Srov. zejména Právo lidu 5, 1897, č. 41 z 11. 11.; č. 50 z 20. 11. Viz i Právo lidu 5, 1897, č. 72 z 12. 12., Francie. Srov. i Rovnost 13, 1898, č. 70 z 3. 9. (Revize Dreyfusova procesu byla přivítána zejména českožidovským tiskem a – Právem lidu. Poskytla načleji, že „poctivější živly v republice toztrnou to předivo lži a zločinu, jinnž jsou opleteny nejvyšší kruhy armády a že s vítězstvím spravedlnosti a pravdy dostaví se i vítězství občanské moci a pokrokových živlů nad mocí vojenskou a spojeným s ní klerikalismem“. Viz Právo lidu 6, 1898, č. 303 z 2. 11. „Triumf pravdy v aféře Dreyfusově je triumfem osvícené demokracie v boji proti seštváným šovinistickým pudům ovládaným masám a jejich militaristicko-klérkálním inspirátorům a zůstane povždy poučným a povzbuzujícím příkladem pro demokracii ve všech zemích,“ psalo Právo lidu

Dreyfuss má štěstí. Mladočeská satira zachycující Dreyfusovy obránce: realistický Čas a jeho šéfredaktora Jana Herbena a Viktora Adlera jako vrcholného představitele rakouské sociální demokracie (Adler má na hlavě tzv. demokratický širák, atribut sociálnědemokratického přesvědčení; jeho židovský původ zdůrazňuje antisemitská představa tzv. židovské fyzionomie: orientální vzhled kontrastující s evropským šatem, kónický velký nos, křivé nohy). *Šípy* 1899, č. 39 z 9. 9., s. 2. Foto: NK Praha, 1999. Výzkum: Blanka Soukupová, 1999.

vytýkala přílišné a naivní sympatie k Francii – mocenské protiváze Německé říše.⁵⁸

v červnu roku 1899, v čase očekávaných úspěchů levice v případě. *Právo lidu* 7, 1899, č. 154 z 6. 6., Triumf pravdy; viz i tamtéž, č. 163 z 15. 6.) – *Právo lidu* informovalo také o podvodech doprovázejících aféru. Např. *Právo lidu* 7, 1899, č. 1 z 1. 1. – V Dreyfusovi viděla sociálnědemokratická propaganda nešťastníka, oběť politicky zneužitě justice. *Brněnská rovnost* 2, 1899, č. 18 z 29. 7., s. 2; *Právo lidu* 7, 1899, č. 152 ze 4. 6. – Upozorňovala na tu skutečnost, že i v Rusku demokratické síly viděly v Dreyfusově případě justiční omyl a že odsouzení jeho obhájce Emila Zoly „působí prý tam tak, jako kdyby byl Tolstoj odsouzen do Sibíře“. *Právo lidu* 7, 1899, č. 48 ze 17. 2. – Přesto *Právo lidu* informovalo o pogromech, ke kterým došlo jen o něco později v Rusku. *Právo lidu* 7, 1899, č. 132 ze 14. 5., Protizhidské nepokoje v Rusku. – Po Dreyfusově znovuodsouzení *Právo lidu* zavrhló vliv militarismu (*Právo lidu* 7, 1899, č. 251 z 11. 9.) a poukázalo na pozadí obdivu k Dreyfusovým obhájcům, na neskonale větší význam světového zápasu sociální demokracie: „Slavný a vítězný je boj, jež vedou Zola, Labore a jiní za odčinění křivdy na jednom člověku spáchané, ale neskonale mohutnější a dalekosáhlejší, třebaš méně bhučný, je onen, jež vede proletariát za osvobození milionů a milionů z otroctví sociálního ...“ (*Právo lidu* 7, 1899, č. 253 z 13. 9., Dojmy z rozsudku renneského).

⁵⁸ *Právo lidu* 6, 1898, č. 49 z 18. 2. Dále srov. *Právo lidu* 7, 1899, č. 149 z 1. 6. – *Právo lidu* varovalo příslušníky sociální demokracie před koupí tzv. krvavého románu Kapitán Dreyfus, jehož překlad z němčiny vydalo Hynkovo nakladatelství. *Právo lidu* 6, 1898, č. 74 z 15. 3.; č. 181 z 2. 7.

Do dalšího rozporu s radikálním mladočesstvím, jehož nedůsledný a utilitární antisemitismus na všech úrovních vytrvale ostře kritizovala (Arnošt Berner, sociálnědemokratický poslanec říšské rady, pokřtěný žid, dokonce při oslavě 1. května 1898)⁵⁹, se dostala sociálnědemokratická strana v souvislosti s protizhkovskými bouřemi v Haliči (1898), které přinutily Thunovu vládu k vyhlášení výjimečného stavu v tamější oblasti. Ústřední sociálnědemokratický deník zavrhl mladočeskou propagandu s vedoucím motivem nesvědomitého, nelidského a bezohledného útlaku polského lidu tamějším židovstvem. Sociálnědemokratická strana vinila z útlaku polskou politickou reprezentaci – poslance Polského klubu jako spojence Mladočeského klubu – a představitele polských křesťanských sociálů a židovské církevní hierarchie, kteří údajně soustředili v rukou veškerou moc.⁶⁰ Se zadostiučiněním otisklo Právo lidu řeč polského sociálnědemokratického poslance I. Daszynského, kterou pronesl ve vídeňské sněmovně. Daszynski v ní poukázal na oběť antisemitských nepokojů – židovského proletáře – i jejich údajnou příčinu: postup kapitálu proti křesťanské a židovské chudině. V konečném důsledku měly bouře podle něho umožnit perzekuci polské sociálnědemokratické strany,⁶¹ jež se vytvořila v Haliči počátkem roku 1896⁶². V přímé reakci na bouře spojili čeští sociální demokraté odstranění antisemitismu, který nově definovali jako protizhkovskou nenávist vůči židovskému proletariátu, poprvé s vítězstvím své strany.⁶³

Již před hilsneriádou měla česká sociálnědemokratická propaganda za sebou aktivní vystoupení proti kolínskému, kutnohorskému a brněnskému pokusu oživit středověkou pověru o rituální vraždě.⁶⁴ Na parlamentní půdě pomáhali sociálnědemokratičtí poslanci odvracet nebezpečí přijetí antisemitských zákonů (1898). Negativní rysy přičítané židovstvu označovali za obecné črty boháčů, původně pouze křesťanských, kteří pře-

⁵⁹ *Právo lidu* 6, 1898, č. 122 z 3. 5.

⁶⁰ *Právo lidu* 6, 1898, č. 184 z 5. 7., Spoutaná Halič.

⁶¹ *Právo lidu* 6, 1898, č. 187 z 8. 7., Proti výjimečnému stavu v Haliči.

⁶² Urlhan, Otto: *Česká společnost ...*, c. d., s. 490.

⁶³ *Právo lidu* 6, 1898, č. 198 z 19. 7. – 29. července 1898 proběhla v Brně sociálnědemokratická protestní schůze proti výjimečnému stavu v Haliči. Na manifestaci, které se zúčastnili němečtí i čeští sociální demokraté, vystoupil i Josef Hybeš s tezí o haličských bouřích jako zámince ke zničení tamější sociálnědemokratické organizace. *Rovnost* 13, 1898, č. 61 z 3. 8., s. 1.

⁶⁴ Podezření z domnělé rituální vraždy v Kolíně (1893) bylo odsouzeno v hřítké satíře Davida Viléma, úředníka plzeňské nemocenské pokladny, vydavatele časopisu *Bič* (srov. Přílohu II). K dalším pokusům viz *Právo lidu* 6, 1898, č. 81 z 22. 3., „Rituální vražda“ a *Právo lidu* 6, 1898, č. 82 z 23. 3.

dali židovským zbohatlíkům své společenskosociální manýry.⁶⁵ Ojediněle vyzdvihla sociálnědemokratická agitace i větší soucit židů s chudými.⁶⁶ Na spolkové platformě docházelo k častým rvačkám mezi německými i českými národněsociálními antisemitsky orientovanými dělníky a jejich sociálnědemokratickými protějšky.⁶⁷ Ústřední sociálnědemokratický deník odsoudil rovněž výtržnosti antisemitské sebranky při pohřbu židovského spoluobčana Filipa Katze 23. května 1898 na pražském předměstí Žižkov.⁶⁸

S niterně zažitým prohlášením, že socialismus je lékem na všechny společenské nemoci, vstoupili sociální demokraté i do roku 1899, v němž kulminoval spojený český a rakouský antisemitismus. Neúspěšný zápas s antisemitismem svedlo sociálnědemokratické ústředí během mzdového boje textilních dělníků v Náchodě v březnu roku 1899. Po vypuknutí stávky varoval Josef Hybeš, sociálnědemokratický poslanec říšské rady, osobně tkalce před projev antisemitismu.⁶⁹ Sociálnědemokratický tisk jim připomínal, že mají tři nepřátele: vedle německožidovských továrníků i rakouskou byrokracii a především mladočeskou radnici.⁷⁰ Rozhořelé antisemitské bouře (6. a 7. dubna) provázené pleněním židovských domů a obchodů hodnotil jako důsledek slabé místní sociálnědemokratické organizace.⁷¹ V duchu stranické definice antisemitismu poukazoval pak na tu skutečnost, že drancování zasáhlo v prvé řadě židy sympatizující se stávkujícími (včetně právníka Bauera, obhájce dělnictva), zatímco dům neústupného továrníka Jakuba Picka – nyní s aureolou mučedníka – byl poškozen nejméně.⁷²

Josef Hybeš vystoupil i v tzv. hilsneriádě. Samotnou aféru hodnotil jako nový projev krachu mladočeské opoziční politiky krotké ve Vídni, a proto radikální alespoň doma při pogromech.⁷³ Stejný názor hájil na listopado-

⁶⁵ *Právo lidu* 6, 1898, č. 113 z 24. 4. – „Štvanice proti židům nejsou nic jiného než konkurenční zášť a laskominy na jejich jmění,“ dodávalo v této souvislosti *Právo lidu*.

⁶⁶ Tento závěr se opírá především o excerpty *Práva lidu* (1893–1899).

⁶⁷ Srov. Soukupová, Blanka: *Národněsociální dělnická opozice a strana mezi českým, antiněmeckým a antisemitismem (O názorovém šovinismu)*, kap. z knihy *Česká společnost před sto lety*, c.d.

⁶⁸ *Právo lidu* 6, 1898, č. 144 z 25. 5.

⁶⁹ Časově zařadilo *Právo lidu* článek *Antisemitism ve středověku, příspěvek aktuálně ocislužující soudobý antisemitismus jako „nejčernější středověk“*. *Právo lidu* 7, 1899, č. 95 ze 6. 4.

⁷⁰ *Právo lidu* 7, 1899, č. 71 z 12. 3., *Stávka tkalců v Náchodě*.

⁷¹ *Právo lidu* 7, 1899, č. 97 z 8. 4.

⁷² *Právo lidu* 7, 1899, č. 96 ze 7. 4.; č. 97 z 8. 4.

⁷³ „Kdyby nebyl Hilsner příčinou demonstrací, proč by každá demonstrace končila vytloukáním oken židům? ... Politika mladočeská si ale pomáhá, jak může, když to nejde ve Vídni, musí to jít

vé schůzi říšské rady před prázdnými mladočeskými lavicemi a za neustálého přerušování reprezentanty rakouského antisemitismu také Arnošt Berner, bývalý suplent na brněnském českém reálném gymnáziu, sociálnědemokratický publicista, navrhuje ustavení zvláštního vyšetřujícího výboru protižidovských bouří v Holešově a Vsetíně.⁷⁴ Ve své řeči vystoupil ostře i proti židovskému kapitálu posilujícímu moravské německví a utlačujícímu nevědomý český živel, právě tak jako proti vlivu antisemitské křesťanskosociální strany na Moravě. Vřavu mezi antisemity a poslanci židovského původu bez rozdílu na politickou příslušnost však vyvolalo jádro Bernerova proslovu: odsouzení středověké pověry o rituální vraždě ve funkci časového politického hesla. V hlučné hádce vystoupil i mechanik Ernst Schneider, jeden z nejznámějších vídeňských antisemitů, zastánců rituální pověry, aby znovu rozvinul ideu vadného židovského charakteru – údajné příčiny všech rakouských potíží.⁷⁵ Na půdě vídeňské sněmovny se vyslovil i k novému časovému trendu – smíšeným křesťanskožidovským manželstvím. Ta označil za soužití zvířat.⁷⁶

V době hádek mezi antisemity a sociálními demokraty ve sněmovně se rozhodlo podpořit vídeňské ústředí sociálnědemokratické strany Masary-

doma, vezme se Hilsner a jim se vytloukají okna židům. Když hodně řinčí sklo, pak volají poslanci: slyšíte protest národa, cítíte tu jeho nezdoňnou sílu? Před mladočeskou opozicí se musejí alespoň židovská okna třást, když se jich již nebojí vláda ani kdo jiný. Je to sice hloupá a záhlubná opozice, ale je to opozice práce. A to je hlavní, napsal Josef Hybeš ve fejetonu ze 4. listopadu 1899. *Právo lidu* 7, 1899, č. 306 z 5. 11., Proč se konají mladočeské demonstrace, pod šifrou J.V. (Jednu z prvních zpráv o vraždě Anežky Hružové otisklo *Právo lidu* 2. května 1899. Již tehdy upozornilo na řadu nesrovnalostí v celém případě.) – Shodně se vyslovila o příčinách aféry také Rovnost: „Některý z našich listů napsal, že polenský proces u nás je malou aférou dreyfusovskou ... Všichni svobodomyšlní lidé neviděli v procesu Hilsnerově nic než proces o obyčejné vraždě, ale klerikálně-vlastenecká chasa – bylo to právě v době, kdy mladočeská politika byla na „ultimó“ – potřebovala, by se učeim pozornost lidu upoutala ... Národ ápěl pod novými daněmi z cukru, petroleje a piva, ale ve vlasteneckých listech jste měli Hilsnera na první i na poslední straně, jako by národ jiné starosti neměl ...“ *Rovnost* 15, 1899, č. 34 z 2. 12., s. 1, Studentské demonstrace v Praze, podepsáno šifrou S –. (A. M. Špera).

⁷⁴ Srov. Kovtun, Jiří: Tajuplná vražda, c.d., s. 277, 275–276 a 278–279. Viz *Právo lidu* 7, 1899, č. 311 z 10. 11. – K holešovským bouřím s výrazným antisemitským laděním viz *Brněnská rovnost* 2, 1899, č 26 z 28. 10., s. 2. – Vídeňské Dělnické listy otiskly řeč, kterou k holešovským a vsetínským bouřím přednesl na říšské radě advokát Jan Záček, mladočeský moravský politik. Záček viděl příčinu bouří v jazykových vyrovnáních. Bezprostřední impuls měla zadat střelba četnictva. Antisemitské ladění nepokojů souviselo podle Závka s německou orientací moravských židů. *Dělnické listy* 10, 1899, č. 90 z 12. 11., s. 1.

⁷⁵ Berner se střetl především s křesťanskosociálním poslancem Bělohávkem (Bělohávkem). *Právo lidu* 7, 1899, č. 311 z 10. 11. – K Schneiderovu vystoupení srov. *Právo lidu* 7, 1899, č. 312 z 11. 11. Srov. Kovtun, Jiří: Tajuplná vražda, c.d., s. 277. – K bouřlivým scénám mezi sociálními demokraty a antisemity ve vídeňském parlamentu však docházelo již od roku 1897. Srov. např. *Sociální demokrat* 7, 1897, č. 15 z 28.5.

⁷⁶ *Právo lidu* 7, 1899, č. 318 ze 17.11., říšská rada.

HROM

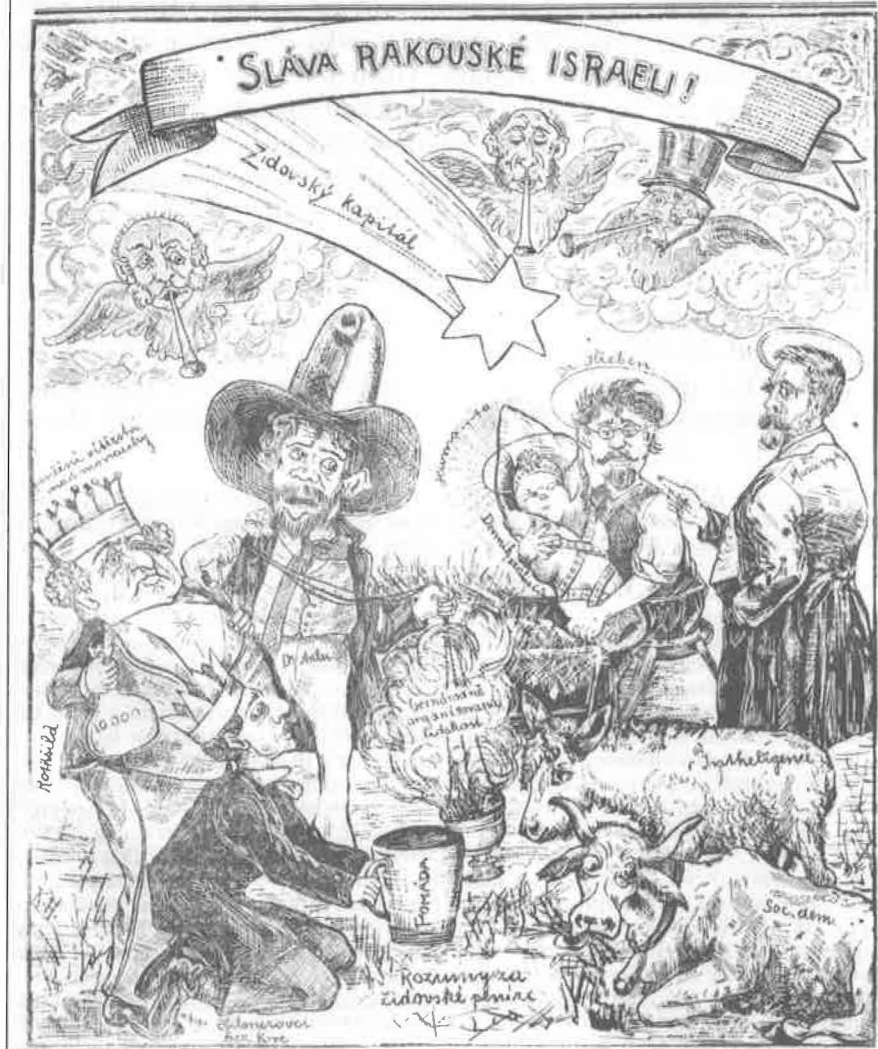
Číslo 3.

PO KONFISKACI

BRNO, leden 1900.

OPRAVENÉ VYDÁNÍ

Ročník II.

Národněsociální satira namířená proti „požidovštělým“ realistům a „požidovštělé“ sociální demokracii (obecně proti tzv. židovskému vlivu v Rakousku). Vtip zneužívá scénu klanění tří králů.

Hrom 2, 1900, č. 3, s. 1. – Foto: NK Praha, 1999. Výzkum: Blanka Soukupová, 1999

kův aktivní vstup do hilsneriády. Rozhodla o tom jak pravidla opoziční ideologie, tak vstřícnost realistů a zvláště T. G. Masaryka k sociální demokracii.⁷⁷

Dne 9. listopadu 1899 podal liberálně demokratický poslanec Ferdinand Kronawetter spolu s dalšími 17 členy parlamentu (z toho pěti českými sociálními demokraty) ve sněmovně interpelaci s textem ze zakázané Masarykovy brožury *Nutnost revidovati proces polenský*.⁷⁸ Tuto část interpelace, nyní nezávadného dokumentu, pak otiskl v plném znění vídeňský týdeník *Die Zeit* i české *Právo lidu*.⁷⁹ Rozhodným způsobem se sociální demokraté postavili za Masaryka i během antisemitských bouří na české univerzitě. *Právo lidu* psalo o neohroženém profesoru, za nímž stojí „myslící a lepší část studentstva“, která se dokáže prosadit proti „bezduchým křiklounům“ komandovaným klerikálními kruhy. Do jejich kritiky vtěsnala sociálnědemokratická propaganda i svou společenskociální hořkost – v antisemitských studentech viděla blbou arogantní zlatou mládež studující z protekce bohatých otců.⁸⁰ V obha-

⁷⁷ K vztahu T. G. Masaryka a dělnictva v 90. letech minulého století srov. Soukupová, Blanka: *Realisté a pozitivní češství. Příspěvek k myšlenkové revoluci v české společnosti v první polovině 90. let 19. století. Sb. z konference Bratislava 1999, v tisku.* – K podpoře sociálnědemokratického deníku *Právo lidu* (od 1897) Masarykem viz i Šolle, Zdeněk: *Socialistické dělnické hnutí a česká otázka 1848–1918. Rozpravy Československé akademie věd* 79, 1969, seš. 13, s. 28.

⁷⁸ *Právo lidu* 7, 1899, č. 314 z 13. 11.; č. 317 z 16. 11.; č. 322 z 21. 11. – K zneškodnění konfiskace brožury srov. Kovtun, Jiří: *Tajuplná vražda, c.d.*, s. 274–275. – Na konci listopadu *Právo lidu* Masarykovu brožuru inzerovalo. *Právo lidu* 7, 1899, č. 325 z 24. 11. – Obdobně přinášelo *Právo lidu* i zprávy o bezprostředních antisemitských akcích souvisejících s polenskou aférou: o vyhrožování, kterému v Polně musel čelit Zdenko Auředníček, Hilsnerův obhájce (*Právo lidu* 7, 1899, č. 250 z 10. 9.), o pouličním antisemitismu, protizhidských bouřích v Plzni (*Právo lidu* 7, 1899, č. 275 z 5. 10., V „čte“ Hilsnerové, František Soukup), o pardubických výtržnostech během pohřbu matky lékaře Viktora Vohryzka, angažujícího se v hilsneriádě, pozdějšího zakládajícího člena realistické strany (*Právo lidu* 7, 1899, č. 300 z 30. 10.), o bouřích v Kolíně (*Právo lidu* 7, 1899, č. 301 z 31. 10.).

⁷⁹ V *Právo lidu* vycházela Masarykova brožura na pokračování od 16. listopadu 1899. Deník upozorňoval, že proti brožuře vystoupili i mnichovští antisemité. *Právo lidu* 7, 1899, č. 320 z 19. 11.

⁸⁰ *Právo lidu* 7, 1899, č. 317 z 18. 11. – „Ohromná řada klobouků mávala na pozdrav za odříznutým vozem neohroženého profesora. Masaryk může být jist, že myslící a lepší část studentstva stojí v této věci za ním a toto že se postará o zlomení teroru postavených a bezduchých křiklounů ...“ psalo *Právo lidu* bezprostředně po demonstracích. *Právo lidu* 7, 1899, č. 318 ze 17. 11. Zároveň připomínalo, že na Masarykovu obranu se kromě dvou českožidovských studentů (jedním z nich byl Otokar Fischer, pozdější přední český germanista) postavilo vedení univerzity (profesor filozofie František Drtina, pozdější zakládající člen České strany lidové – „realistické“). *Právo lidu* 7, 1899, č. 317 z 18. 11. – K odsudku studentských demonstrací srov. i *Právo lidu* 7, 1899, č. 317 z 16. 11.; k odsudku antisemitské kampaně Akademické čítárny *Právo lidu* 7, 1899, č. 320 z 19. 11. – Obdobně se Masaryka zastala Rovnost. Spolu se zfanatizovanými studenty odsoudila klerikální a mladočeské kruhy. *Rovnost* 15, 1899, č. 34 z 2. 12., s. 1, Studentské demonstace ..., c. čl.

jobě Masaryka vyzdvihl stranický tisk všechny akty odporu proti antisemitismu, popřel pomluvu o Masarykově úplatnosti.⁸¹ S neskrývanou zainteresovaností odsoudil i nízký politický styl hlavního Masarykova protivníka a autora denunciací – advokáta Karla Baxy – jako prototypu neprofesionálního politika.⁸² Daleko vzadu zájmu zůstala postava hlavního neclibovolného aktéra aféry: odsouzeného Leopolda Hilsnera. Statečná masarykovská,⁸³ sociálnědemokratická⁸⁴ i českožidovská⁸⁵ optika deklarovala zájem o kolektivní národní, ne o individuální osud. Masaryk a pod jeho přímým vlivem sociálnědemokratická strana vyhlásila na podzim roku 1899 boj klerikálnímu antisemitismu prvořadě poškozujícímu charakter českého národa. V sociálnědemokratickém hnutí ho nadále vedl především Josef Hybeš,⁸⁶ k němuž se připojil František Soukup;⁸⁷ v jeho rámci však poprvé veřejně vystoupil také student práv Bohumír Šmeral, pozdější redaktor Práva lidu.⁸⁸

⁸¹ *Právo lidu* 7, 1899, č. 321 z 20. 11. – Dále k obhajobě T. G. Masaryka *Právo lidu* 7, 1899, č. 310 z 9. 11. – Masaryk byl dáván za vzor i jako vzorný vysokoškolský učitel. *Právo lidu* 7, 1899, č. 322 z 1. 12., fejeton Židovští zaprodanci.

⁸² Karel Baxa byl charakterizován jako „politický pídimužik“, jenž „chce dělat politickou kariéru“, „jenž nedostatek věcnosti, serióznosti a oprávnělosti natrazuje politickou frází a národnědělnickým espritem“, „nejšedivější soudní byrokrat“. *Právo lidu* 7, 1899, č. 324 z 23. 11.; viz i č. 325 z 24. 11.

⁸³ K Masarykově vystoupení v hilsneriádě srov. souhrnně, s kritikou reflexi dosavadní literatury Kovtun, Jiří: *Tajuplná vazda*, c.d., zejména s. 263–265, 286–308, 478–489; k postoji Masaryka k Hilsnerovi zejména s. 484, 488.

⁸⁴ „Nějde o Hilsnera, jako o boj proti surovému antisemitskému klerikalismu, proti demoralizaci a utopování lidu. Je-li šovinismus v Rakousku vodou na mlýn feudální šlechty, je antisemitismus mostem, po němž přechází do národa černý klerikalismus.“ proklánil František Soukup na veřejné schůzi lidu na Novém Městě pražském v listopadu roku 1899. *Právo lidu* 7, 1899, č. 329 z 28. 11. – Sociálnědemokratická propaganda začala kritizovat také nedůslednost klerikálního antisemitismu: Katolické listy informovaly o krocích vídeňských a českých antisemitů v případě tzv. polenské aféry, jejich přívrženci však nakupovali v židovských závodech. *Právo lidu* 7, 1899, č. 303 z 2. 11.

⁸⁵ Soukupová, Blanka: *Antisemitismus, sionismus a čeští židé* (O reflexi konstrukce odlišnosti), kap. z knihy *Česká společnost před sto lety*, c.d.

⁸⁶ Také při svých agitacích cestách čelil Hybeš obvinění, že obhajuje Hilsnera. (Např. 18. prosince 1899 v Prostějově. Viz *Právo lidu* 7, 1899, č. 363 z 22. 12.)

⁸⁷ Na veřejné schůzi lidu na Novém Městě pražském v listopadu roku 1899 František Soukup kritizoval klerikální a mladočeský antisemitismus jako stranický mocensko-politický nástroj. *Právo lidu* 7, 1899, č. 329 z 28. 11. – Soukup a další reprezentanti sociálnědemokratické strany však, v duchu svého polaritního vidění světa, i v tomto hodnocení připomínali, že prvořadým společenským problémem není problém rituální vraždy, ale nevyřešená sociální otázka: „Martyrium Anežky Hřízové bylo děsné, ale co je to martyrium proti utrpení všech žen z proletariátu, našich mužů a našich dětí? ... Čin Hilsnerův a jeho posud nezjištěných účastníků je bestiální. Ale není bestiálním jednání těch lidí, kteří dues tak pomalu ale jistě pijí krev našeho lidu svým hospodářským vysáváním? ... nepoznáte v nich upíry jak židovské, tak i křesťanské?“ *Právo lidu* 7, 1899, č. 275 z 5. 10.

⁸⁸ Bohumír Šmeral vystoupil na veřejné schůzi lidu na Novém Městě pražském v listopadu roku 1899 s kritikou postoje univerzity k antisemitským demonstracím. Zároveň hájil tezi, že „nějde tu jen o Masaryka, ale také o nás samy“. *Právo lidu* 7, 1899, č. 329 z 28. 11.

Závěrem

90. léta minulého století byla obdobím vyprofilování antisemitismu jako ideologickopolitického nástroje moderních politických snah, hnutí a stran. Současně se stala počáteční etapou institucionalizovaného zápasu s antisemitismem. V tomto boji vystoupila v roli nejvýraznější politické organizace, která uplatnila aktivní odpor vůči zneužívání protižidovských nálad jako součást své ideologie, sociálnědemokratická strana. V politickém soupeření se svými rivaly se z podloží požadovaného internacionalismu v českém prostředí vymezila proti křesťanskosociálnímu i radikálně mladočeskému antisemitismu. Míra závažnosti přičítaná oběma protichůdným silám souvisela s intenzitou působení rakouského sociálnědemokratického stranického ústředí, s politickými ambicemi hnutí na domácí politické scéně, později i s prosazením Masarykovy autority. Sama sociální demokracie manipulovala s antisemitismem zasahujícím bohaté a společensky vlivné židovstvo, ve druhé polovině 90. let se však v řízeném procesu zbavovala i tohoto podhoubí vděčného pro kritiku stávajícího společenského řádu.

Zásluhou těchto kvalit sociální demokracie nezůstalo ani Masarykovo vystoupení v tzv. hilsneriádě téměř osamocené. Opíralo se o pevnou masovou nadnárodní zorganizovanou základnu členů sociální demokracie zaměřených proti antisemitismu. Přejmout tuto novou tezi však znamená nejen akceptovat levicové síly jako nedílnou součást společnosti, respektive jejich poctivý výzkum jako čestný badatelský úkol, ale také ochotu vnímat českou skutečnost jako součást středoevropských a evropských dějin; připustit, že nejdůležitější zápas proti antisemitismu svedla rakouská sociální demokracie v parlamentu. Nemyslím si, že takovéto konstatování snižuje Masarykovo velkou osobní statečnost. Spíše se ptám na podíl českožidovského hnutí, které od druhé poloviny 90. let stále zřetelněji posuzovalo sociální demokracii jako svého rivala, tehdejších pravicových stran (zejména mladočeské), budovatelů Masarykova obrazu nadstranického prezidenta za první republiky a konečně i poválečné marxistické historiografie dělnického hnutí mlčící o antisemitismu na vytvoření mýtu téměř osamělého hrdiny.

Příloha I – Národně-politické anekdoty

Truhlář: „Židovi Kollinovi ukradli za 3000 skvostů.“

Švec: „Zaplat pábnůh, našinci se to stát nemůže.“

(Bič 1, 1890, č. 6 z 25. 7., s. 71.)

Židé trpí na „zlatou žilu“, každý prostředek k vyláčení je marný.

(Bič 2, 1891, č. 1 ze 14. 1., s. 6.)

Také starost o chléb vezdejší.

Pan bankéř Feigelstock: „Tu aby hrom do toho udeřil! Právě mi oznamuje Jan, že ústřice a šampaňské nedošly a hosté již sedí u stolu!“ –

Paní Sarah Feigelstocková: „Ó Bože, Bože, jaké my to máme starosti o výživu!“

(Rašple 6, 1895, č. 8 z 28. 8., s. 60.)

Výčitky svědomí.

Levy: „Co to děláš za obličej? Co se ti stalo?“

– Šmul: „Pomysli si: prodal jsem jednomu náramek za zlatý a teď nemohu celé noci spát.“

– Levy: „Nu, což byl náramek nepravý?“

– Šmul: „Co ti napadá – právě proto, že byl skutečně pravý.“

(Rašple 6, 1895, č. 10 z 28. 10., s. 74.)

Icik Silberstein: „Nu, žekni mi pšec, co z tvého malého Jakhuba bhudeš udělat?“

Možjiš Goldberger: „Phu, wie heisst? Jak phánbu bhude chtít, udhělám z něj anthisemit.“

Icik: „Gott tiber Welt! Jsi thy meschügge!“

Možjiš: „Nix bin jakh meschügge! Tho je dnes phece dobrý kšeft.“

(Rašple 7, 1896, č. 3 z 27. 3., s. 20.)

Baron Feigelstock: „Phodívej se, co sthojí v novinách, jak náš Moricleben vyznamenal se ve Vídni. Vytálil eppes z Dhunaje dhěvečku.“

Paní Sarah Feigelstocková: „Bhože, jak sprosthé! Dhěvečku? Cophak tham nebylo nic lepšího!“

(Rašple 7, 1896, č. 3 z 27. 3., s. 28.)

Tho se rozumí!

Paní baronka Sarah Feigelstocková (k jejímu manželu, jenž právě byl povýšen na šlechtice): „Bhože, Bhože, co by žekl thvůj zemžely thateleben, kdhyby thebe thed' uviděl?“

(Na zdi visí obraz ortodoxního žida, otce novopečeného barona – poznámka B. S.)

– Pan baron Feigelstock: „Nu, co by žekl? ,Pliane bharone, ' by žekl.“

(Rašple 7, 1896, č. 12 z 21. 12., s. 92.)

U odvodu.

Pikeles: „*Phane dokthor, já pšece nemůžu bhejt voják, tyš musím photphorovat mou stharou matkhu.*“

Lékař: „*Ale vždylť je váš otec ještě živ?!*“

Pikeles: „*Goth gerechte, šiv – aber von pude jít na celej rok do kriminál skrz ten malej phan-grot!*“

(*Žumbera 1, 1893, č. 17 ze 17. 3., s. 123.*)

Příloha II – Něco o Kolíně.

V Kolíně se dějí věci
hrůza až –
každodenně plné sloupce
toho máš.

Věru často prospěje nám
mnohý žid,
když však ale na pátery
věří lid!

Lid se jitrí, lid se bouří,
bídu má;
a proto jen chce zatočit –
s židama.

Jiní ti nás „masakrují“,
„řezají“ –
na to ale často mnozí
nedají!

Židé však jsou ubožáci
nevinni –
vinen všeho „ten pořádek“
jediný! –

Krev nám pijí, zžebračují
„ostošest“
a to lidu všechno ještě
jedno jest! ...

(*Žumbera 1, 1893, č. 19 z 21. 4., s. 137, David Vilém se podepsal pseudonymem V-da.*)

Poznámka: článek byl vypracován jako devátá studie mého postdoktorandského grantu (Grantová agentura ČR, číslo 404/97/P063).

The Czechoslov Social Democrat Party and Anti-Semitism (1889-1899)

Blanka Soukupová

Czech historiography and ethnography have not yet fully realized how the atmosphere in Czech society was pushed forward by the Social Democrat struggle against anti-Semitism. After its reunification, embracing both ideology and organization, in 1889 the party opened a public space which was exploited in varying degree by the masses of its members and followers who were skillfully gained for the idea of internationalism. The paper analyzed the causes (functions) of the Social Democrat struggle against anti-Semitism, its content, means as well as the party's place in the „anti-anti-Semite” political camp which was in the making; this involved a reaction to the transition of anti-Semitism to an institutional framework. At the same time, it tried to refute some mistaken ideas, so far enormously popular both in the Czech historical consciousness and professional literature (such as the image of university teacher T. G. Masaryk as an almost lonely opponent of the ritual murder superstition during the Hilsner affair). However, within its ideological and political propaganda the Social Democrat Party first manipulated anti-Semitism, using it for criticism of rich and socially influential Jewry. This does not in any way lessen the impact and importance of its ideological fight, it only clarifies the real substance of the Social Democrat propaganda: a European struggle for a place on the political foreground. Anti-Semitism and struggle against it became one of the most efficient ideological and political instruments of modern political efforts, movements and parties.